

successful in managing his multiple kingdom, the result would have been quite different.

To sum up, we stress once again that the outbreak of civil war in 1642 was not inevitable, and viewed now in post-revisionist historiography as the product of short-term political problems, but in a state afflicted by functional breakdown in the fiscal system and disagreements over the form of the Church, both issues with long-term antecedents [5, p. 368].

References:

1. Yilmaz K. Postmodernist Approach to the Discipline of History. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (14) 2007 / 2 : P. 176-188.
2. Bucholz R., Key N. *Early Modern England 1485-1714: A Narrative History*. Oxford: Blackwell Publishing, 2003. – 440 pp.
3. Hughes A. The causes of the English Civil War. / *British History in Perspective* / Palgrave Macmillan, 1998. – 206 pp.
4. Knafla L. A. *Law and politics in Jacobean England: the tracts of Lord Chancellor Ellesmere*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1977. – 335 pp.
5. *Companion to Historiography*: Bentley M., ed. London and New York: Routledge, 1997. – 997 pp.

Козак А.І.

*кандидат історичних наук, доцент,
Чернівецький факультет Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»*

ОБЛОГА КРОТОНА (215 Р. ДО Н. Е.) ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ІТАЛІЙСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ГАННІБАЛА БАРКИ

Після грандіозної перемоги при Каннах (216 р. до н. е.) Ганнібал Барка розпочав планомірне підкорення територій південної Італії, які повинні були забезпечити йому базу для подальшого продовження війни. Особливо важливим для пунійців було захоплення портових міст, через котрі планувалося налагодити доставку підкріплень і ресурсів безпосередньо із Карфагена. Саме на прикладі капітуляції одного з таких портів – Кротона найбільш яскраво проявилася низка викликаних місцевою політичною ситуацією протиріч, які формували рішення міст залишатися вірними Риму або ж приєднатись до Карфагена і, як наслідок, суттєво впливали на італійську політику Ганнібала.

Політична і дипломатична обстановка в Кротоні загалом відповідала закономірностям, які спостерігалися у регіоні. Правлячі еліти міста були розділені і Рим керував ним з допомогою лояльної частки місцевих аристократів. Тіт Лівій стверджує, що в Кротоні, подібно до інших грецьких колоній на Апеннінському півострові, спостерігався чіткий поділ на вищу верству населення, котра залишалася лояльною римлянам та нижчу, яка прагнула перейти на бік карфагенян (Liv. XXIV. 2. 8). Тим не менш, розповідь

римського історика про падіння міста суперечить подібному узагальненню. Зокрема, далі Лівій зазначає, ніби у всіх мешканців були відсутні спільні цілі (*Crotone nec consilium unum inter populares nec voluntas erat*), що свідчить про більш глибокі протиріччя, ніж у випадку простого класового протистояння.

Лідер плебеїв (*principem plebis*) Арістомах, вірогідно, був аристократом. Наприклад, Лівій пов'язує його з елітою кротоніатів: під час облоги він укриття шукав з оптиматами (*optimates*) в цитаделі, в той час, як плебеї (*plebs*), судячи з усього, вітали армію бруттіїв у межах міських мурів (*Liv. XXIV. 2. 11*). Більш того, саме Арістомах зіграв роль посередника між кротоніатами та карфагенянами й мало ймовірно, що неаристократ міг би виступати у подібній якості (*Liv. XXIV. 2. 10-11, XXIV. 3. 11-13*). Нарешті, сама семантика імені «*Ἀριστόμαχος*» свідчить про його приналежність до знатного прошарку населення.

Хоча Лівій згадує лише Арістомаха, швидше за все, він був лідером чисельної групи аристократів [1, с. 245; 3, с. 175]. В цілому видається, що знать Кротона була розділена між собою і їх протиріччя значно посилювалися з появою війська бруттіїв перед міськими стінами. Деякі кротоніати одразу перейшли на бік противника. Зокрема, Лівій звертає увагу на неназваного дезертира, чий свідчення значно полегшили штурм колонії (*Liv. XXIV. 2. 9*). Арістомах (а також його партія) вважав, що місто повинне здатися, проте лише пунійцям, а не італікам (*tamquam Poenis, non Bruttiiis auctor urbis tradendae fuisset*) (*Liv. XXIV. 2. 9*). Певна частина знаті показово зберегла вірність Риму, навіть опинившись у пастці цитаделі. В підсумку деякі аристократи перейшли до карфагенян, деякі прийняли рішення залишитися та жити разом з бруттіями, а треті знайшли прихисток в Локрах [5, с. 398].

Варто зазначити, що політичні розбіжності почалися задовго до італійського походу Ганнібала. Під час Піррової війни група аристократів, котрі фігурують в джерелах в якості «друзів» римського полководця Руфіна, змовилась зрадити Кротон, що повстав проти Рима. Протилежне угруповання запросило до міста пірровий гарнізон для протидії змові (*Zon. VIII. 6*). Очевидно, що конкуруючі фракції активно протистояли одна одній, намагаючись утвердити свій вплив, скориставшись патронажем або Рима, або Пірра. Джерела свідчать, що на час початку Другої Пунічної війни Кротон все ще не зміг оговтатись від наслідків згаданого протистояння (*Liv. XXIII. 30. 6; Diod Sic. XIX. 3-4, XXI. 4*).

Можна припустити, що в результаті поразки Пірра деякі сім'ї Кротона втратили левову частку свого впливу, в той час як інші піднеслися, використовуючи підтримку Рима. Можливо, Арістомах та його послідовники належали саме до зазнавших поразки й сподівалися взяти реванш, спираючись на підтримку пунійців. У будь-якому випадку яскраво виділяються два важливих моменти. По-перше, аристократія Кротона була чітко розмежована й карфагеняни могли скористатися цим. По-друге, партія Арістомаха не зуміла заручитись достатньою підтримкою, принаймні одразу, для забезпечення кротоніатсько-пунійського союзу, оскільки інші фактори, в першу чергу взаємна ворожість греків і бруттіїв, які першими приєдналися до Ганнібала, забезпечила лояльність частини кротоніатів Риму.

У Кротона була давня історія протистояння з сусідніми племенами. Діодор Сіцилійський згадує облогу міста брутїями, яку вдалося зняти лише завдяки військовій допомозі Сіракуз (Diod Sic. XIX. 3. 3). Полібій в загальних рисах розповідає про протистояння Італійської ліги і місцевих «βαρβάρων» (варварів) (Pol. II. 39. 6-7). Лівій стверджує, що грецькі міста Брутїя залишалися вірними Риму саме тому, що вбачали ворогів у союзних Ганнібалу італіках (Liv. XXIV. 4. 1), він же вважає, ніби кротоніати відмовлялися здатися за умови поселення італіків у межах міста (Liv. XXIV. 3. 10-15). Населення віддавало перевагу евакуації, а не змішуванню з брутїями [4, с. 127].

Незважаючи на військові успіхи Ганнібала й переконливу пунійську пропаганду, Кротон залишався вірним Риму до 215 р. до н. е., однак в підсумку повстав. Які ж фактори стали головними причинами переходу міста на бік карфагенян? В першу чергу варто відзначити, що не зовсім зрозуміло, чи відправили брутїї послів до Ганнібала, перш ніж напасти на місто, щоб упевнитись, що воно дістанеться їм (Liv. XXIV. 2.5). Біль вірогідно, що згоду італікам дав Ганнон бен Бомількар, котрий командував карфагенськими силами в Брутїї, а згодом зіграв свою роль в переговорах з Кротонем [2, с. 31]. Правдоподібно виглядає наступна послідовність подій: брутїї напали на місто самостійно й звернулися по карфагенську допомогу лише після того, як не змогли захопити цитадель.

Це означало початок карфагено-брутїйсько-кротоніатських переговорів, в ході котрих на перший план вийшла фігура Арістомаха, який бажав підкорення міста саме пунійцям. Коли йому не вдалось вмовити велику частину знаті, що продовжувала залишатися лояльною Риму, він уклав сепаратний договір з Ганноном (Liv. XXIV. 3. 11-13). Переговори зайшли в глухий кут до приїзду послів Локр, котрі втрутились або за наполяганням пунійців, або через прагнення утвердити власну гегемонію у регіоні [6, с. 270]. Захисники цитаделі Кротона погодилися капітулювати і перебраться до Локр (Liv. XXIV. 2. 14-15).

Багато в чому здача Кротона стала наслідком тривалого занепаду колись могутнього міста й гегемона Італійської ліги. Діонісій I після перемоги над лігою більше дванадцяти років окупував Кротон, позбавивши значної кількості територій (Diod Sic. XIV. 101-106; Pol. II. 39. 1-7; Strab. VI. 1. 10; Liv. XXIV. 3. 8; Iust. XX. 5. 1-3), місто значно постраждало від рук Агафокла (Diod Sic. XXI. 4), в часи Піррової війни населення зменшилось до 2000 громадян (Liv. XXIII. 30. 6, XXIV. 3. 1-2; Zon VIII. 6). В 280 р. до н. е. Кротон ледве вистояв перед нападом брутїїв і луканів (Diod Sic. XIX. 3. 3, XIX. 10. 3). Результати археологічних розкопок хори міста підтверджують суттєвий демографічний спад між 400 р. до н. е. та 250 р. до н. е. [8, с. 167-187].

Зрозуміло, що перебуваючи у подібному занепаді, Кротон намагався заручитися підтримкою більш могутньої держави. Хоча спершу кротоніати намагалися рішуче протистояти облозі, проте нові перемоги пунійців і відсутність римського гарнізону в місті, безумовно, підірвали позиції про-римської партії, розв'язавши руки їх суперникам. Проте, незважаючи на посилення угруповання Арістомаха, лояльні римлянам елліни зуміли певний час утримувати цитадель (Liv. XXIV. 3. 13). Лише прибуття делегації Локр

забезпечило для захисників міста прийнятний варіант капітуляції, більш вигідний ніж здача пунійцям, брутійам або навіть збереження лояльності Риму. Хоча Лівій стверджує, ніби все населення Кротона переселилося у Локри, більш правдоподібно, що лише анти-брутійськи налаштовані представники аристократії покинули рідне місто. Абсолютна більшість мешканців залишилась і пристосувалась до нових умов співжиття з італіками, котрі захопили колонію [7, с. 65].

Підсумовуючи вищенаписане варто зазначити, що капітуляція Кротона яскраво демонструє, як в формуванні політики грецьких міст південної Італії першочергову роль відігравали саме тривалі взаємовідносини греків з племенами італіків. Грандіозних перемог Ганнібала і присутності чисельного пунійського військового контингенту в Брутії було недостатньо, щоб змусити кротоніатів здати місто. Проте у Кротона не було вагомих причин зберігати вірність й Риму. Вирішальним фактором капітуляції стали гарантії можливості вільно покинути місто для всіх бажаючих, які надав місцевий гегемон Локри. Пунійці використали брутійів для захоплення Кротона, а коли останні не зуміли взяти цитадель, обидві сторони закликали саме карфагенян сприяти вирішенню ситуації, що склалася. Таким чином, основу італійської стратегії Ганнібала формувало використання застарілих конфліктів у регіоні і одночасне створення нових, граючи на яких Барка зумів підкорити значні території на півдні Італії без використання власних сил. Карфагеняни не мали змоги відволікати значні військові контингенти від безпосереднього протистояння римлянам, проте вдала дипломатія дозволила їм забезпечити стратегічні успіхи за допомогою воєнних ініціатив своїх італійських союзників.

Список використаних джерел:

1. Хусс В. История карфагенян / Пер. Ю.Б. Циркина // СПб, 2015. – 448 с.
2. Astour M. Ancient Greek Civilization in Southern Italy // *The Journal of Aesthetic Education*. Vol. 19. № 1. Special Issue: Paestum and Classical Culture: Past and Present (Spring, 1985). – P. 23-37.
3. Fronda M. *Between Rome and Carthage: Southern Italy during the Second Punic War* // Cambridge, 2010. – 374 p.
4. Hoyos D. Hannibal's dynasty. Power and politics in the western Mediterranean, 247-183 BC // London, 2003. – 304 p.
5. Jaeger M. Livy, Hannibal's Monument, and the Temple of Juno at Croton // *Transactions of the American Philological Association* (1974-). Vol. 136. № 2 (Autumn, 2006). P. 389-414.
6. Kromajer J. Hannibal als Staatsmann // *Historische Zeitschrift*. 1909. Bd. 103. H. 2. – P. 237-273.
7. Lomas K. *Rome and the Western Greeks, 350 BC-AD 200: conquest and acculturation in Southern Italy* // London, 2005. – 243 p.
8. Ossana M. *Chorai coloniali da Taranto a Locri. Documentazione archeologica e ricostruzione storica* // Roma, 2002. – 247 p.